

Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Sammanfattning

- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) delar utredningens bedömning att åklagare inte ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande.
- SKR ser ett behov av att tydliggöra formerna för uppföljning, möjliga stöd- och skyddsinsatser samt samverkan med andra berörda aktörer när vården upphör trots kvarstående problem i hemmet eller hos den unge.
- Enligt SKR saknas det tillräckligt underlag för att bedöma hur förslaget att förtydliga förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra förhåller sig till den nya grunden för omhändertagande för vård på grund av anknytning.
- SKR avstyrker utredningens förslag att socialnämndens omprövningsbeslut som ska fattas var sjätte månad ska underställas förvaltningsrättens prövning.
- SKR efterfrågar vägledning i hur konkret och detaljerad socialnämnden behöver vara i sina beskrivningar av de förändringar hos vårdnadshavarna som krävs.
- SKR anser att det bör vara upp till kommunen att avgöra vilken funktion som är bäst lämpad att ha kontakter med vårdnadshavarna.
- SKR noterar att utredningen inte närmare berör frågan om den som begär umgänge med barnet också ska anses vara part i ärendet och hur information om barnet och vårdnadshavare i sådana fall bör hanteras.
- SKR anser att utredningens ekonomiska analys inte fullt ut belyser reformens effekter för kommunerna.

Allmänna synpunkter

SKR anser att det är viktigt att stärka skyddet vid vårdens upphörande och tillstyrker därmed flera av utredningens förslag, som förbättrade möjligheter för socialnämnder att hämta in uppgifter, förlängd

uppföljningstid efter avslutad LVU-vård och att uppföljning av ett barns situation ska kunna beslutas i fler fall.

4.9.2 Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande

SKR delar utredningens bedömning att åklagare inte ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Enligt SKR saknas det därmed skäl att föreslå en ordning där åklagare ges en subsidiär rätt att fatta sådana beslut.

6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska kunna upphöra

Betänkandet saknar numrerade underrubriker. I avsnittet hänvisas därför till den rubrik som anges i anslutning till respektive förslagsruta.

Terminologi och struktur anpassas till grunderna för vård (s. 227)

Utredningen föreslår att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande ska upphöra om vården inte är nödvändig och till barnets bästa. SKR kan se att det i vissa undantagsfall kan bli aktuellt att besluta om upphörande av vården trots att själva grundproblematiken inte är löst. Till exempel ungdomar som regelmässigt avviker från en placering där avvikningarna i sig innebär en stor risk för ungdomen. Utredningen utvecklar dock inte närmare hur socialnämnden ska agera i de fall vården upphör men vissa missförhållanden i hemmiljön eller hos den unge kvarstår. Enligt SKR finns anledning att i det fortsatta lagstiftningsarbetet tydliggöra hur socialnämndens uppföljning efter vårdens upphörande i dessa fall kan utformas, vilka stöd- och skyddsinsatser som kan komma i fråga samt hur samverkan med andra berörda aktörer, såsom skola och hälso- och sjukvård, kan säkerställas. Ett sådant förtydligande är enligt SKR av betydelse för att minska risken för att unga hamnar i ett rättsligt mellanläge utan tillräckligt stöd.

Enligt SKR saknas det vidare tillräckligt underlag för att bedöma hur detta förslag förhåller sig till den nya grunden för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Om regeringen väljer att gå vidare med förslaget måste det klargöras om och i så fall hur socialnämnden ska göra bedömningen av om ett omhändertagande för vård på grund av anknytning kan upphöra med hänvisning till att den inte är nödvändig och till barnets bästa.

Ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad (s. 237)

SKR avstyrker utredningens förslag att socialnämndens omprövningsbeslut som ska fattas var sjätte månad ska underställas förvaltningsrättens

prövning. SKR har förståelse för utredningens intention att stärka rättssäkerheten för barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende. Det kan dock göras genom att barn under 15 år får möjlighet att själva begära ett offentligt biträde och på så sätt kan överklaga socialnämndens omprövningsbeslut.

SKR anser att utredningen inte i tillräcklig utsträckning belyser vad förslaget innebär för socialnämnden. Det framgår exempelvis inte om en muntlig förhandling som huvudregel ska hållas i målet. Eftersom utredningen i konsekvensavsnittet räknar på tidsåtgången för en socialsekreterares medverkan vid muntlig förhandling, drar SKR slutsatsen att så är tanken. Enligt SKR innebär varje omprövning därutöver att socialnämnden behöver förbereda sig på att domstolen vid en underställan kan komma att upphäva beslutet, vilket förutsätter beredskap för alternativa lösningar för den unge. En sådan beredskap kräver resurser för planering och samordning och medför en ökad arbetsbelastning för socialnämnden. Utredningen framhåller att den rättsliga kontrollen av ingripanden är av sådan betydelse att den måste prioriteras ur ett resursmässigt perspektiv. SKR delar uppfattningen att rättssäkerhet är en grundläggande förutsättning vid ingripande åtgärder. Samtidigt bör det beaktas att socialtjänstens resurser är begränsade och ska fördelas mellan ett stort antal verksamheter och uppgifter. Vårdnadshavarna eller den unge kan dessutom vara ovilliga att ta emot fortsatt stöd, trots att det finns en kvarstående oro för den unges situation. Denna risk framstår enligt SKR som otillräckligt belyst i utredningen.

6.4.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra

Betänkandet saknar numrerade underrubriker. I avsnittet hänvisas därför till den rubrik som anges i anslutning till respektive förslagsruta.

Vårdplanen ska även innehålla vad som behövs för återförening (s. 244)

SKR efterfrågar vägledning i hur konkret och detaljerad socialnämnden behöver vara i sina beskrivningar av de förändringar hos vårdnadshavarna som krävs för att ett barn ska kunna återvända hem och vilket stöd en vårdnadshavare kan få för att det ska vara möjligt. Det finns svårigheter att tydligt beskriva vilka förändringar hos en förälder som krävs för att en återförening ska kunna bli aktuell. Att formulera konkreta åtgärder eller villkor, såsom deltagande i missbruksbehandling eller krav på drogfrihet, är relativt okomplicerat. Mer komplext är att bedöma och beskriva vad som utgör tillräcklig föräldraförmåga. Även om ett missbruk upphör kan brister

i föräldraförmågan kvarstå. SKR föreslår därför att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram vägledning och stöd till socialtjänsten i denna del.

En socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare när ett barn ges vård utanför hemmet (s. 247)

SKR anser att det bör vara upp till kommunen att avgöra vilken funktion som är bäst lämpad att ha kontakter med vårdnadshavarna. I många fall är det sannolikt mest ändamålsenligt att den socialsekreterare som genomför utredningen även ansvarar för dessa kontakter. Samtidigt kan behov och förutsättningar variera mellan olika ärenden. Det är därför av vikt att frågan lämnas öppen och att socialnämnden ges utrymme att göra bedömningen utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Utredningen redogör i begränsad utsträckning för vilka nya utmaningar som förslaget kan ge upphov till. Exempelvis risken för ökad administrativ belastning, svårigheter i tillämpningen samt konsekvenser för relationen mellan socialtjänsten, barnet och vårdnadshavarna. Enligt SKR försvårar avsaknaden av en sådan analys bedömningen av förslagets praktiska genomförbarhet.

Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen med anledning av förslaget om särskilt utsedda socialsekreterare för kontakt med vårdnadshavare (s. 250)

Enligt SKR bör ett eventuellt uppdrag till Socialstyrelsen utformas i enlighet med ovan synpunkter. Socialstyrelsen kan inom ramen för pilotprojektet undersöka hur barnets socialsekreterare på bästa sätt kan arbeta tillsammans med vårdnadshavarna, om socialnämnden väljer detta alternativ.

7.3.9 Överväganden och förslag

Betänkandet saknar numrerade underrubriker. I avsnittet hänvisas därför till den rubrik som anges i anslutning till förslagsrutan.

Tydliga förutsättningar för begränsning av ett barns umgänge med syskon och andra närstående

SKR noterar att utredningen inte närmare berör frågan om den som begär umgänge med barnet också ska anses vara part i ärendet och hur information om barnet och vårdnadshavare i sådana fall bör hanteras.

Enligt SKR hade ett bättre alternativ varit att reglera umgänge med andra än vårdnadshavare och föräldrar med umgängesrätt i 11 § LVU, för att åstadkomma en tydligare åtskillnad mellan personer med reglerad umgängesrätt och andra.

Konsekvenser av förslagen

11.4.4 Förutsättningar för vårdens upphörande

Domstolsprövning var sjätte månad vid omprövning av omhändertagande för vård enligt 3 § LVU

Utredningen bedömer att socialnämnderna kommer att få ökade kostnader för deltagande i muntlig förhandling vid domstol. Detta uppskattas ta 4–8 timmar i anspråk per ärende, vilket ger en ökad kostnad för kommunerna på mellan 7,9 och 15,8 miljoner kronor per år. Enligt SKR är detta alldeles för lågt räknat. I de flesta fall är det fler än en socialsekreterare närvarande vid förhandlingen. Utöver själva inställelsen vid förhandlingen tillkommer tidsåtgång för förberedelser. Mot denna bakgrund bedömer SKR att det är mer rimligt att utgå från en tidsåtgång motsvarande två socialsekreterare à åtta timmar vardera, exklusive restid till och från förhandlingen.

11.4.5 Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och vårdens upphörande

Beslut att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående ska kunna överklagas

SKR anser att utredningen behöver redovisa och beräkna de konsekvenser för kommunerna som förslaget om överklagbarhet av beslut om begränsning av ett barns umgänge med syskon och andra närstående kan medföra. Utredningen bedömer att förslaget kan leda till en ökning av antalet mål. En sådan utveckling kan i sin tur innebära en ökad administrativ belastning för kommunerna i handläggningen av dessa ärenden. Någon närmare konsekvensberäkning i denna del redovisas dock inte.

11.4.6 Uppföljning

Uppföljning efter att ett omhändertagande för vård enligt LVU har upphört ska pågå i ett år

Utredningen bedömer att förslagen kommer att leda till ökade kostnader för kommunerna men att dessa kostnader är marginella. När man införde en skyldighet att följa upp barns situation efter avslutad vård enligt LVU i sex månader gjorde man bedömningen att kostnaden för kommunerna skulle uppgå till 8 850 000 kronor per år (se prop. 2021/22:178 s. 101). Enligt SKR är det därmed rimligt att anta att kostnaden för att följa upp ett barns situation i ett år kommer att vara det dubbla. Vid beräkningen av kostnader måste dock hänsyn tas till att löner och andra kostnader bör baseras på dagens nivåer (då propositionen har några år på nacken).

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson

Ordförande